

УДК 658.382.3

Марущак А.М.

к.с.-г.н., доцент кафедри охорони праці та фізичного виховання

E-mail: maruschak-anatoliy@ukr.net**Тиш М.А.**

к.с.-г.н., доцент кафедри охорони праці та фізичного виховання

E-mail: tyshmyr@rambler.ru**Шевчук І.І.**

асистент кафедри охорони праці та фізичного виховання

E-mail: shevchuk-ja@rambler.ruПодільський державний аграрно-технічний університет
м. Кам'янець-Подільський

ОСОБЛИВОСТІ ТА МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ ЗАГАЛЬНООБОВ'ЯЗКОВОГО ДЕРЖАВНОГО СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ ПРАЦІВНИКІВ

Marushchak A.M.Ph.D. (Agric. sciences), Associate Professor, Department of labour protection
and physical educationE-mail: maruschak-anatoliy@ukr.net**Tysh M.A.**Ph.D. (Agric. sciences), Associate Professor, Department of labour protection
and physical educationE-mail: tyshmyr@rambler.ru**Shevchuk I.I.**

assistant lecturer, Department of labour protection and physical education

E-mail: shevchuk-ja@rambler.ruState Agrarian and Engineering University in Podilya
Kamianets-Podilskyi

CHARACTERISTICS AND METHODS OF COMPULSORY STATE SOCIAL INSURANCE OF EMPLOYEES

Скорочення: НВ – нещасний випадок, ОП – охорона праці, СС – соціальне страхування, ФССУ – фонд соціального страхування України, с/г – сільське господарство, МСЕК – медико-соціальна експертна комісія, ПЗ – професійне захворювання.

Анотація

Вступ. За оцінками Міжнародної організації праці, с/г виробництвом займаються 1,3 млрд. працюючих – приблизно 50% світової робочої сили. Із них 335 тис. гинуть на виробництві щорічно, не менше ніж 170 тис. є с/г працівниками. За статистикою, в Україні щодня на виробництві травмується близько ста осіб, з них 10% стають інвалідами і майже 2% гинуть.

За даними Національного науково-дослідного інституту ОП, стан виробничого травматизму в Україні протягом останнього десятиліття характеризується зменшенням кількості випадків як загального, так і смертельного травматизму. Динаміка НВ пов'язана,

безперечно, з економічною ситуацією в Україні. За роки економічної кризи ВВП скоротився на 59,2%, обсяги промислової продукції – на 48,9%, продукції с/г – на 51,5%. У цей період відзначається суттєве зниження показників загального і смертельного травматизму.

Методи. Методи дослідження базуються на загальнонаукових засадах і фундаментальних положеннях економічної теорії, соціальної філософії та статистичної науки.

Результати. За результатами аналізу з'ясовано необхідність комплексного статистичного оцінювання стану та тенденцій державного соціального страхування, визначено комплекс питань соціального моніторингу як інструменту підтримки управлінських рішень.

Перспективи. Поступова стабілізація економічної ситуації в Україні може супроводжуватися зростанням кількості випадків смертельного травматизму. Розподіл смертельних випадків за галузями виробництва показує, що найвищі темпи зростання травматизму допущено в хімічній промисловості (+25), машинобудуванні (+9), будівництві (+12), агропромислового комплексу (+8), на транспорті (+19), у невиробничій сфері (+31).

Ключові слова: смертельний травматизм, нещасні випадки, охорона праці, професійні захворювання, профілактика, виробничий травматизм, збитки, страхові виплати потерпілим, сумарний ризик, загальні матеріальні втрати.

Abstract

Introduction. At an estimated the International Labour Organisation, in the agricultural production engaged 1.3 billion. workers - roughly 50% of the global workforce. 335 thousand of these each year perish on production, not less than 170 thousand is agricultural workers. According to statistics, in Ukraine every day on production injured about a hundred people, of whom 10% become invalids and nearly 2% perished.

According to the National Research Institute for Labour Protection, the state of occupational injuries in Ukraine over the past decade characterized by a decrease the number of cases both general and fatal injuries. Dynamics against Accidents is related, of course, the economic situation in Ukraine. During the years of economic crisis, GDP fell by 59.2%, industrial production - by 48.9%, agricultural production - by 51.5%. In this period indicated a substantial decline in total and fatal injuries.

Methods. Methods based on general principles and fundamental provisions of the economic theory, philosophy and social science statistics.

Results. The analysis revealed the need for a comprehensive statistical evaluation of the status and trends of state social insurance, defines a set of social monitoring as a tool to support management decisions.

Discussion. The gradual stabilization of the economic situation in Ukraine may be accompanied by the increasing number of cases of fatal accidents. The distribution fatal accidents by industry production shows that the highest growth rates of injury allowed the chemical industry (+25), engineering (+9) construction (+12), agriculture (+8), transport (+19) in non-production field (+31).

Keywords: fatal injuries, accidents, labor protection, occupational disease prevention, occupational traumatism, damages, insurance payments to victims, the total risk, general material losses.

Аннотация

Вступ. За даними Международной организации труда с/х производством занимаются 1,3 млрд. работников – приблизительно 50% мировой рабочей силы. Из них 335 тыс. гибнет на производстве каждый год, не меньше чем 170 тыс. есть работниками с/х. По данным статистики ежедневно на производстве травмируется приблизительно ста человек, из них 10% становятся инвалидами и приблизительно 2% гибнут.

По данным Национального научно-исследовательского института ОП, состояние производственного травматизма в Украине в течение последнего десятилетия характеризуется уменьшением количества случаев как общего, так и смертельного травматизма. Динамика несчастных случаев связана, несомненно, с экономической ситуацией в Украине. За годы экономического кризиса ВВП сократился на 59,2%, объемы промышленной продукции – на 48,9%, продукции с/х – на 51,5%. В этот период отмечается существенное снижение показателей общего и смертельного травматизма.

Методы. Методы исследования базируются на общенаучных принципах и фундаментальных положениях экономической теории, социальной философии и статистической

науки.

Результати. По результатам анализа установлено необходимость комплексного статистического оценивания состояния и тенденций государственного социального страхования, определен комплекс вопросов социального мониторинга как инструмента поддержки управленческих решений.

Перспективы. Постепенная стабилизация экономической ситуации в Украине может сопровождаться ростом количества случаев смертельного травматизма. Распределение смертельных случаев по отраслям производства показывает, что высокие темпы роста травматизма допущены в химической промышленности (+25), машиностроении (+9), строительстве (+12), агропромышленном комплексе (+8), на транспорте (+19), в непродуцированной сфере (+31).

Ключевые слова: смертельный травматизм, несчастные случаи, охрана труда, профессиональные заболевания, профилактика, производственный травматизм, убытки, страховые выплаты пострадавшим, суммарный риск, общие материальные потери.

Вступ. Під час трудової діяльності працівники с/г виробництва відчують на собі вплив цілого ряду небезпечних та шкідливих виробничих чинників та чинників навколишнього середовища. Особливістю с/г виробництва є те, що виключити негативний вплив чинника на працівника або звести його до нуля є практично неможливим, оскільки працівник часто пов'язаний з технологічними операціями та обладнанням, що для цього використовується. Таким чином, аналізуючи статистичні дані щодо травматизму та професійної захворюваності працівників цієї галузі, зауважимо, що вони щорічно знаходяться в першій п'ятірці за рівнем виробничого травматизму [3, стор. 89].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями попередження випадків травматизму, профзахворювання і соціального страхування займаються багато провідних вузів України, науково-дослідних інститутів, а також відомі вітчизняні вчені Г.Г. Гогіташвілі, Є.П. Желібо, В.Ц. Жидецький, В.С. Джигирей, В.В. Зацарний, Г.В. Лесенко, І.П. Пістун, В.О. Бойко, О.Г. Вільсон, В.І. Голінько, В.М. Заплатинський, В.І. Козлов, Г.Н. Крикунов, В.Л. Лапін, та інші.

Мета. Відповідно до статті 46 Конституції України, громадяни мають право на соціальний захист. Це право гарантується загальнообов'язковим державним санітарним страхуванням, а також добровільним СС через страхові компанії, що мають ліцензії Національного комітету фінансових послуг України.

Загальнообов'язкове державне СС – система прав, обов'язків і гарантій, яка передбачає надання соціального захисту (включає матеріальне забезпечення громадян у разі хвороби; повної, часткової або тимчасової втрати працездатності; втрати годувальника; безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом) за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати страхових внесків власником або уповноваженим ним органом, громадянами, а також бюджетних та інших джерел, передбачених законом [1].

Таким чином, з урахуванням внесених змін у системі СС функціонуватиме три фонди: Пенсійний фонд України, Фонд загальнообов'язкового державного СС України на випадок безробіття та Фонд СС України, який здійснюватиме страхування з тимчасової втрати працездатності від НВ на виробництві, а надалі й медичне страхування. За розрахунками Мінсоцполітики, в результаті об'єднання двох фондів очікується економія коштів на адмінвитрати близько 600 млн грн. [2].

Методологія. Методи дослідження базуються на загальнонаукових засадах і фундаментальних положеннях економічної теорії, соціальної філософії та статистичної науки.

Теоретичну основу даного дослідження становлять наукові праці та методичні

розробки провідних вітчизняних і зарубіжних вчених з проблем соціального захисту населення. При проведенні дослідження застосовувались як загальнонаукові, так і специфічні методи. До об'єкта дослідження було застосовано системний підхід, що дозволило вивчити соціальний захист як комплексну систему соціально-економічних відносин, а також виявити її елементи, структуру, функції, цілі, ресурси, взаємозв'язки за допомогою методу структурно-функціонального аналізу. При визначенні комплексу проблем у системі соціального захисту населення використовувалися проблемний та причинно-наслідковий методи наукового дослідження. В процесі вироблення пропозицій щодо підвищення ефективності системи соціального захисту населення використовувалися рекомендаційний та програмно-цільовий метод. У процесі аналізу стану розвитку системи соціального захисту населення використовувалися метод порівняння, нормативний метод аналізу.

Результати. ФССУ є органом, який здійснює керівництво та управління загальнообов'язковим державним СС від НВ, у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та медичним страхуванням, провадить акумуляцію страхових внесків, контроль за використанням коштів, забезпечує фінансування виплат за цими видами загальнообов'язкового державного СС та здійснює інші функції згідно із затвердженим статутом.

Бюджет Фонду затверджує Кабінет Міністрів України.

Основними завданнями Фонду та його робочих органів є:

1) реалізація державної політики у сферах СС від НВ на виробництві та ПЗ, які спричинили втрату працездатності, у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності, медичного страхування;

2) надання матеріального забезпечення, страхових виплат та соціальних послуг відповідно до цього Закону;

3) профілактика НВ;

4) здійснення перевірки обґрунтованості видачі та продовження листків непрацездатності застрахованим особам, у тому числі на підставі інформації з електронного реєстру листків непрацездатності;

5) здійснення контролю за використанням роботодавцями та застрахованими особами коштів Фонду;

6) аналіз та прогнозування надходження коштів від сплати єдиного внеску.

Допомога по тимчасовій непрацездатності надається застрахованій особі у формі матеріального забезпечення, яке повністю або частково компенсує втрату заробітної плати (доходу), у разі настання в неї одного з таких страхових випадків:

◆ тимчасової непрацездатності внаслідок захворювання або травми, не пов'язаної з НВ на виробництві;

◆ необхідності догляду за хворою дитиною;

◆ необхідності догляду за хворим членом сім'ї;

◆ догляду за дитиною віком до трьох років або дитиною-інвалідом віком до 18 років у разі хвороби матері або іншої особи, яка доглядає за цією дитиною;

◆ карантину, накладеного органами санітарно-епідеміологічної служби;

◆ тимчасового переведення застрахованої особи відповідно до медичного висновку на легшу, нижчооплачувану роботу;

◆ протезування з поміщенням у стаціонар протезно-ортопедичного підприємства;

◆ перебування в реабілітаційних відділеннях санаторно-курортного закладу після перенесених захворювань і травм.

Допомога по тимчасовій непрацездатності виплачується застрахованим особам залежно від страхового стажу в таких розмірах:

- 1) 50% середньої заробітної плати (доходу) – застрахованим особам, які мають страховий стаж до трьох років;
- 2) 60% середньої заробітної плати (доходу) – застрахованим особам, які мають страховий стаж від трьох до п'яти років;
- 3) 70% середньої заробітної плати (доходу) – застрахованим особам, які мають страховий стаж від п'яти до восьми років;
- 4) 100% середньої заробітної плати (доходу) – застрахованим особам, які мають страховий стаж понад вісім років.

Страхованню від НВ підлягають:

- 1) особи, які працюють на умовах трудового договору (контракту);
- 2) учні та студенти навчальних закладів, клінічні ординатори, аспіранти, докторанти.

Страхові виплати складаються із:

- 1) страхової виплати втраченого заробітку (або відповідної його частини) залежно від ступеня втрати потерпілим професійної працездатності;
- 2) страхової виплати в установлених випадках одноразової допомоги потерпілому (членам його сім'ї та особам, які перебували на утриманні померлого);
- 3) страхової виплати дитині, яка народилася інвалідом внаслідок травмування на виробництві або ПЗ її матері під час вагітності;
- 4) страхових витрат на медичну та соціальну допомогу.

У разі стійкої втрати професійної працездатності, встановленої МСЕК, Фонд проводить одноразову страхову виплату потерпілому, розмір якої визначається відповідно до ступеня втрати професійної працездатності, виходячи з 17 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб, встановленого законом на день настання права потерпілого на страхову виплату.

Якщо комісією з розслідування НВ встановлено, що ушкодження здоров'я настало не лише з вини роботодавця, а й внаслідок порушення потерпілим нормативних актів про ОП, розмір одноразової допомоги зменшується на підставі висновку цієї комісії, але не більш як на 50%.

Фонд фінансує витрати на медичну та соціальну допомогу, у тому числі на додаткове харчування, придбання ліків, спеціальний медичний, постійний сторонній догляд, побутове обслуговування, протезування, медичну реабілітацію, санаторно-курортне лікування, придбання спеціальних засобів пересування тощо, якщо потребу в них визначено висновками МСЕК та індивідуальною програмою реабілітації інваліда (у разі її складення). Фонд організовує цілеспрямоване та ефективне лікування потерпілого у власних спеціалізованих лікувально-профілактичних закладах або на договірній основі в інших лікувально-профілактичних закладах з метою якнайшвидшого відновлення здоров'я застрахованого.

Якщо внаслідок НВ або ПЗ потерпілий тимчасово втратив працездатність, Фонд фінансує всі витрати на його лікування.

Допомога по тимчасовій непрацездатності виплачується в розмірі 100% середнього заробітку (оподатковуваного доходу). При цьому перші п'ять днів тимчасової непрацездатності оплачуються власником або уповноваженим ним органом за рахунок коштів підприємства, установи, організації.

Витрати на ліки, лікування, протезування (крім протезів з дорогоцінних металів), придбання санаторно-курортних путівок, предметів догляду за потерпілим визначаються на підставі виданих лікарями рецептів, санаторно-курортних карток, довідок або рахунків про їх вартість.

Потребу потерпілих у спеціальному медичному, постійному сторонньому догляді та побутовому обслуговуванні визначає МСЕК.

Згідно з висновком МСЕК Фонд може відшкодувати також інші витрати.

У разі смерті потерпілого внаслідок НВ на виробництві виплачується одноразова допомога його сім'ї у сумі, що дорівнює 100 розмірам прожиткового мінімуму для працездатних осіб, встановленого законом на день настання права на страхову виплату, та одноразова допомога кожній особі, яка перебувала на його утриманні, а також на його дитину, яка народилася протягом не більш як десятимісячного строку після смерті потерпілого, у сумі, що дорівнює 20 розмірам прожиткового мінімуму для працездатних осіб, встановленого законом на день настання права на страхову виплату.

У разі смерті потерпілого від НВ або ПЗ витрати на його поховання несе Фонд.

Під час обчислення середньомісячного заробітку враховуються всі види виплат, на які нараховувалися страхові внески. [1].

А тепер проведемо короткий аналіз нового закону.

Урегулювання законодавчих прогалин – прийнятим Законом передбачається урегулювати прогалини в законодавстві, які були до 2015 року щодо призначення пенсій по інвалідності та у разі втрати годувальника внаслідок НВ на виробництві.

Санаторно-курортне лікування та оздоровлення дітей. Серед напрямів витрат Фонду СС передбачені соціальні послуги лише з оплати лікування в реабілітаційних відділеннях санаторно-курортного закладу після перенесених захворювань і травм.

Слід зазначити, що майже у 200 санаторно-курортних закладах, де працює понад 16 тисяч працівників, щорічно оздоровлювалось більш як 250 тисяч осіб. У 60 санаторіях-профілакторіях підприємств та 63 навчальних закладів оздоровлювались понад 92 тисячі осіб. За рахунок коштів СС частково фінансувались 582 дитячо-юнацьких спортивних школи, у яких працювало 9 тисяч тренерів і займалося 160 тисяч дітей. У дитячих оздоровчих закладах щороку за рахунок коштів СС оздоровлювалось близько 250 тисяч дітей, щороку закуплялися більш як 4,4 млн дитячих новорічних подарунків.

Унаслідок скасування за рахунок часткової оплати з коштів СС лікування в санаторних закладах застраховані особи позбавляються можливості профілактики захворювань, а це, у свою чергу, призведе до зростання захворюваності та збільшення видатків на виплату Фондом допомоги з тимчасової непрацездатності, яка на сьогодні вже й так становить понад 47,2% усіх видатків Фонду. Санаторно-курортне лікування сприяє зниженню й запобігає зростанню випадків інвалідності, скороченню термінів тимчасової непрацездатності, забезпечує збереження трудового потенціалу країни. Все це вкрай важливо для нашої країни. Адже питома вага працівників, які працюють в умовах, що не відповідають санітарно-гігієнічним нормам, стабільно зростає, на здоров'я населення негативно впливають наслідки Чорнобильської катастрофи. Санаторно-курортного лікування потребують громадяни, які постраждали внаслідок антитерористичної операції. Враховуючи нинішній рівень оплати праці в країні та вартість путівки на санаторно-курортне лікування, переважна більшість працівників не в змозі власними силами оплатити вартість путівки.

Одноразові страхові виплати – учетверо зменшено розміри одноразової страхової виплати потерпілому на виробництві та у кілька разів – у разі його смерті.

Законом передбачено, що у випадку стійкої втрати професійної працездатності, встановленої МСЕК, Фонд здійснює одноразову страхову виплату потерпілому, розмір якої визначається відповідно до ступеня втрати професійної працездатності, виходячи із *17 розмірів прожиткового мінімуму* для працездатних осіб, встановленого законом на день настання права потерпілого на страхову виплату. За раніше діючим законодавством, у разі стійкої втрати професійної працездатності, встановленої МСЕК, Фонд здійснював одноразову страхову виплату потерпілому, сума якої визначалася з розрахунку середньомісячного заробітку потерпілого за *кожний відсоток втрати потерпілим*

професійної працездатності, але не вище чотирикратного розміру граничної суми заробітної плати (доходу), з якої справляються внески до Фонду. Таким чином, якщо максимальний розмір одноразової виплати потерпілому становив близько 82824 грн, то після внесення змін – 20706 грн, тобто учетверо менше.

Згідно з прийнятим Законом, у разі смерті потерпілого внаслідок НВ на виробництві виплачується одноразова допомога його сім'ї у сумі, що дорівнює 100 розмірам прожиткового мінімуму для працездатних осіб, встановленого законом на день настання права на страхову виплату, та одноразова допомога кожній особі, яка перебувала на його утриманні, а також на його дитину, яка народилася протягом не більш як десятимісячного строку після смерті потерпілого, у сумі, що дорівнює 20 розмірам прожиткового мінімуму для працездатних осіб, встановленого законом на день настання права на страхову виплату. Раніше діючим законодавством було передбачено, що у разі смерті потерпілого внаслідок НВ або ПЗ розмір одноразової допомоги його сім'ї має бути не меншим за п'ятирічну заробітну плату потерпілого і, крім того, не меншим за однорічний заробіток потерпілого на кожну особу, яка перебувала на його утриманні, а також на його дитину, яка народилася протягом не більш як десятимісячного строку після смерті потерпілого. [2].

Висновки. Проведена реорганізація фондів соціального страхування України згідно яких очікується економічна вигода близько 600 млн. грн. Але разом з тим унаслідок скасування за рахунок часткової оплати з коштів СС лікування в санаторних закладах застраховані особи позбавляються можливості профілактики захворювань. Максимальний розмір одноразової виплати потерпілому становив близько 82824 грн., то після внесення змін – 20706 грн. Крім того учетверо зменшено розміри одноразової страхової виплати потерпілому на виробництві та у кілька разів – у разі його смерті.

Список використаних джерел

1. Закон України Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування: прийнятий 28 грудня 2014 року, № 46–47 // Відомості Верховної Ради України. – 1999. ст. 403.
2. Фонд соціального страхування / Газета профспілкові вісті. №835, 03 березень 09. // Газета федерації професійних спілок України. – 2015. – №7.
3. Інформаційний бюлетень з охорони праці. К.: ННДІПБООП, 2014. – №4.
4. Керб Л.П. Основи охорони праці: Навч. посібник / Л.П. Керб. – К. : КНЕУ, 2003. – 215 с.

References

1. *Zakon Ukrainy Pro zagalnoobov'язkove derzgvne sotcialne strakhuvannja*: (2014) [The Law of Ukraine On Compulsory State Social Insurance pryiniaty 28 grudnja 2014 roku] № 46-47 Vidomosti Verkhovnoji Rady Ukrainy.
2. *Fond sotsialnoho strakhuvannja. Gazeta profspilkovi visti*. (2015). Social Insurance Fund [] 835, 03 berezen 09. Gazeta federaciji profesijnukh spilok Ukrainy.
3. *Informatsiyiny byuleten z okhorony pratsi*. (2014). [Newsletter OSH] Kyiv: NNDIPBOP, 4.
4. Kerb, L.P. (2003). *Osnovy okhorony pratsi*: [Fundamentals of labor protection] Basics of labor protection: Navch. posibnyk. Kyiv: KNEU.